

Karina Fedynyszyn

Teresa Glapa

Biblioteka Główna Politechniki Opolskiej

Opole, Polska

Katalog komputerowy Biblioteki Politechniki Opolskiej jako źródło informacji o zasobach biblioteki oraz forma promocji zbiorów

Katalog biblioteczny jest przede wszystkim narzędziem umożliwiającym przeszukiwanie i lokalizację zbiorów. Korzystanie z tradycyjnych katalogów kartkowych było dla użytkowników uciążliwe, czasochłonne i dlatego biblioteki decydowały się na zastąpienie ich wersją elektroniczną. Retrokonwersja opisów bibliograficznych i wprowadzenie dodatkowych funkcji wspomagających proces wyszukiwawczy spowodowało, że przeszukiwanie katalogów jest prostsze i bardziej atrakcyjne dla użytkownika. Wprowadzenie możliwości przeszukiwania zasobów bibliotecznych poprzez jedno okienko wyszukiwawcze w pełni usatysfakcjonowało użytkowników bibliotek, przyzwyczajonych do korzystania z wyszukiwarki Google. Połączenie katalogu z innymi bazami danych lub wzbogacenie o dodatkowe narzędzia ułatwiające proces wyszukiwania może stanowić kluczowe zadanie dla biblioteki. Najważniejszym celem katalogu nadal jednak pozostanie informowanie czytelników o literaturze dostępnej w bibliotece.

Geneza i rozwój katalogów bibliotecznych

Kluczową rolę w budowaniu informacji bibliograficznej odgrywają katalogi biblioteczne. To dzięki nim możemy odnaleźć interesującą nas literaturę. Dlatego wraz z powstaniem pierwszych bibliotek pojawiły się również dążenia do usystematyzowania informacji o zasobach bibliotecznych.

Pierwsze próby uporządkowania i opisanie zasobów bibliotecznych sięgają czasów starożytnych. Przykładem jest biblioteka króla Assurbanipala (VII wiek p.n.e.), księgozbiór składający się z około 20 tys. glinianych tabliczek pokrytych pismem klinowym, z tekstami z zakresu filologii, astronomii, matematyki, nauk przyrodniczych, historii, prawa i teologii, uporządkowany według treści i podzielony na działy czy Biblioteka Aleksandryjska ze zbiorem około 700 tys. zwojów i

katalogiem rzeczowym Pinakes, sporządzonym przez bibliotekarza, poetę i filologa – Kallimacha z Cyreny¹. W średniowieczu katalogi pełniły funkcje inwentarzy i służyły do kontroli i zabezpieczenia zbiorów. Najstarszym katalogiem znanym z tego okresu jest katalog biblioteki klasztoru w St. Gallen z połowy IX wieku². Po wynalezieniu druku, który przypisuje się Janowi Gutenbergowi i datuje na rok 1450, wzrosła liczba bibliotek publicznych i naukowych. Zaistniała więc potrzeba opracowywania ksiązek i usystematyzowania katalogów. Podstawową funkcją katalogu bibliotecznego stało się wszechstronne udostępnienie zbiorów czytelnikowi. Katalogi zaczęły przybierać różne formy i nazwy w zależności od tego, na jakie pytania czytelnika miały odpowiadać, stąd podział katalogów m.in. na: alfabetyczny, rzeczowy, topograficzny. Pod względem formy zewnętrznej katalog przybierał różną postać, począwszy od spisów na luźnych kartkach, sukcesywnie nabrał kształtu odrębnej księgi. Ze względu na trudność dopisywania w nim przybytków zastąpiono go katalogiem albumowym, złożonym z luźnych kart umocowanych na grzbiecie. Kolejną formę katalogu stanowiły znane nam katalogi kartkowe.³ Wraz z rozwojem Internetu przyjął postać elektroniczną.

Postęp cywilizacyjny powodował powiększanie się księgozbiorów biblioteczych, co zmuszało bibliotekarzy do opracowywania sposobów uporządkowania i opisanie zbiorów. Prace nad stworzeniem zasad katalogowania podjęli między innymi: Gabriel Naudé, Gottfried Wilhelm Leibniz, Mikołaj Clément, Antonio Panizzi, Martin Schrettinger, Karol Dziatko i Leopold Delisle.

Ogromny wkład w rozwój zasad katalogowania w Polsce mieli Onufry Kopczyński, Karol Estreicher, Joachim Lelewel i Adam Łysakowski. Od 1917 roku prace nad ustaleniami dotyczącymi zasad katalogowania podjął Związek Bibliotekarzy Polskich, a efektem był wydany drukiem w 1923 roku projekt dotyczący katalogowania alfabetycznego w bibliotekach polskich. Kolejne ważne daty związane z tworzeniem przepisów katalogowania w Polsce związane są z osobą

¹ M. Wielek-Konopka, *Standardy katalogowania gwarantem jakości informacji i filarem współpracy w katalogach centralnych*, W: *NUKAT – Autostrada Informacji Cyfrowej* [online]: materiały z konferencji naukowej, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, 18 marca 2013, s. 48, [dostęp 28.03.2017]. Dostępny w: http://autostrada.buw.uw.edu.pl/konferencja/images/nukat_autostrada_informacji_cyfrowej.pdf.

² *Encyklopedia wiedzy o książce*, Wrocław 1971, s. 1124–1225.

³ *Ibid.*, s. 1126–1127.

Józefa Grycza, który opracował «Przepisy katalogowania w bibliotekach polskich 1, Alfabetyczny katalog druków» (1934), które stały się obowiązujące w Polsce.⁴ Istotne znaczenie dla katalogowania miało również opracowanie przez Polski Komitet Normalizacyjny (PKN) normy z zakresu bibliografii i katalogowania PN-N-01152-00:1982 Opis bibliograficzny. Postanowienia ogólne. Przełom wieków XIX i XX to okres, w którym zaczęto podejmować próby ujednoczenia przepisów katalogowania na arenie międzynarodowej. W 1927 roku powołana została w Edynburgu Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions), która od początku swojego istnienia miała ogromny wpływ na opracowanie międzynarodowych standardów bibliotecznych, również w zakresie katalogowania. Pierwszy format służący do zapisu i wymiany danych bibliograficznych powstał w Stanach Zjednoczonych w 1965 roku i otrzymał nazwę Pilot MARC (później zmienioną na MARC I). Równoległe prace nad formatem były prowadzone przez IFLA, efektem tych jest uniwersalny format dla rekordu bibliograficznego pod nazwą UNIMARC.⁵

W 1974 roku opublikowano pierwszy raz ISBD(M) (International Standard Bibliographic Description for Monographic Publication). Międzynarodowy Znormalizowany Opis Bibliograficzny określa elementy opisu bibliograficznego oraz ustala kolejność ich występowania.⁶

Znaczący wpływ na nowe przepisy katalogowania miał Functional Requirements for Bibliographic Description, koncepcyjny model funkcjonalności danych, opublikowany przez IFLA w 1998 roku. Terminy ustanowione w tym modelu, a także koncepcja układu danych, została wdrożona w postaci RDA (Resource Description and Access). W modelu FRBR przedstawiono koncepcję układu informacji bibliograficznej, opracowaną poprzez analizę jednostek i relacji występujących w bazach bibliograficznych⁷.

⁴ M. Wielek-Konopka, op. cit., s. 48.

⁵ Ibid., s. 48–49.

⁶ D. Grabowska, *Katalogowanie alfabetyczne zbiorów bibliotecznych: zarys problematyki*, Warszawa 2003, s. 59.

⁷ *Katalogowanie na świecie – serwis Biblioteki Narodowej* [online], [dostęp 6.04.2017]. Dostępny w: <http://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/nfs/katalogowanie/katalogowanie-na-swiecie#>.

Funkcje współczesnego katalogu bibliotecznego

Podstawowym źródłem informacji o zawartości księgozbioru jest opis katalogowy zawierający najważniejsze dane opisujące publikację. Jego standardowe elementy pozwalają na precyzyjne odnalezienie poszukiwanej w katalogu pozycji. Opis bibliograficzny poszerzony o dane inwentarzowe i sygnatury jednoznacznie lokalizuje wydawnictwo w bibliotece. Ten standard podstawowych danych towarzyszy opisom katalogowym od zawsze. Każda dodatkowa cecha lub funkcja katalogowa wzbogaci możliwości wyszukiwawcze i uatrakcyjni proces przeszukiwania katalogów. W zależności od typu biblioteki, potrzeb użytkowników oraz możliwości technicznych i finansowych, bibliotekarze mogą udoskonalać swoje katalogi, poszerzając je o dodatkowe narzędzia.

Cechy i funkcje, które powinien posiadać współczesny katalog OPAC to: przyjazny interfejs, łatwość obsługi, kompletność prezentowanych zbiorów, nowoczesna wizualizacja (chmury tagów, tezaurus), wyszukiwanie fasetowe, subskrypcja treści za pomocą kanałów RSS (wyniki wyszukiwania, informacje o nowościach), linki do pozycji podobnych, powiązanych, najczęściej wypożyczanych, opis bibliograficzny posiadający własny URL (widoczny dla wyszukiwarek), możliwość przesyłania linku z opisem pocztą elektroniczną lub SMS, możliwość tagowania, dodawania komentarzy, oceniania książek i pisanie recenzji przez czytelników, powiązanie wypożyczanych książek z innymi («Czytelnicy, którzy pożyczyci X, pożyczyci też Y i Z»), korekta błędnych zapytań («Czy miałeś na myśli...?»), spisy treści, streszczenia książek, dodawanie linku z opisem do edytora bibliografii, serwisów zakładkowych itp., linki do miejsc w sieci zawierających dodatkowe informacje o książce, np. serwisu Google Book Search (możliwy dostęp do fragmentów lub pełnych tekstów książek) lub księgarni Amazon.com (recenzje klientów, oceny, możliwość zakupu książki).⁸ Tak skonstruowany katalog ma ogromne szanse na wzrost popularności wśród czytelników. Może przyczynić się również do zwiększonej liczby odwiedzin w bibliotece. Zanim jednak czytelnik będzie mógł skorzystać z katalogu, należy wprowadzić do niego zasób informacji, które posłużą do przeszukiwań. Dane te muszą być uporządkowane i ujednoczone w taki sposób, by odpowiednio zaprojektowane oprogramowanie mogło je prawidłowo zinterpretować. W bazach katalogowych i bibliograficznych wykorzystywany jest do tego celu format

⁸ A. Koszowska, *Spółeczny OPAC – nowe trendy. Część 1*, W: *Biblioteka 2.0 : blog społeczności czytelników i bibliotekarzy cyfrowych* [online], [dostęp 23.01.2017]. Dostępny w: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=107>.

MARC, służący do zapisu i wymiany danych zgodnie z normą ISO 2709:1996 (PN-ISO 2709:1998). Wypracowanie systemu kompatybilnych formatów zapisu danych bibliograficznych stworzyło warunki umożliwiające wprowadzenie katalogów centralnych on-line. Katalog centralny to katalog, który obejmuje zbiory konkretnej sieci bibliotecznej. Odrębną grupę katalogów centralnych stanowią katalogi tworzone w procesie katalogowania kooperatywnego⁹. Współcześnie biblioteki coraz częściej decydują się na łączenie opisów katalogowych i prezentowanie ich w ramach katalogów rozproszonych. W odróżnieniu od katalogów centralnych nie posiadają one własnych zbiorów danych. Wyszukiwanie i pobieranie informacji odbywa się za pomocą tzw. protokołu Z39.50. Przykładami takich katalogów są: KaRo (Katalog Rozproszony Bibliotek Polskich), Nukat (Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny), OCLC (Online Computer Library Center). Proces współkatalogowania umożliwia ujednoczenie opisów, upraszcza katalogowanie i wpływa na znaczne obniżenie kosztów w bibliotekach uczestniczących. Ma on również swoje wady. Wymaga stałej aktualizacji danych, dyscypliny, akceptacji ustalonych zasad i procedur, charakteryzuje się pracochłonnym i kosztownym procesem zarządzania¹⁰.

System biblioteczny, w którym takie moduły, jak katalogowanie, authority control, czasopisma, OPAC (Online Public Access Catalog) to szkielet całego oprogramowania, stanowi model logiczny zarówno książki, jak i relacji pomiędzy czytelnikiem a zasobami wiedzy. Katalog nie tylko umożliwia dotarcie do dokumentu, ale też dokonuje jego oceny i wiąże go z kulturą. Zagregowane w katalogu metadane charakteryzują treści zawarte w tekstach oraz rekonstruują ich intelektualny i historyczny kontekst. Ponadto katalog reklamuje obiekty (jednostki w zbiorze), zawarte w nich teksty i przedstawione w nich treści. Co więcej, stwarza dokument jako kategorię niezbędną do organizowania informacji¹¹.

Interesującą inicjatywą, która wychodzi naprzeciw potrzebom informacyjnym czytelników jest katalogowanie oparte na encjach. Opisy katalogowe wzbogacone o dodatkowe treści staną się jeszcze bardziej atrakcyjnym komunikatem dla

⁹ D. Dados, R. Tomaszewski, *Ewolucja katalogów bibliotecznych*, W: *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność*. T. 1 : praca zbiorowa pod red. H. Gomińskiej, Poznań 2005, s. 249–250.

¹⁰ Ibid., s. 250.

¹¹ H. Hollender, *Katalog biblioteczny: czarna dziura czy jedyna nadzieja dla profesji?* Biuletyn EBIB [online] 2015, nr 3 (157a), s. 3, [dostęp 24.01. 2017]. Dostępny w: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/342/513>.

użytkowników. Systemy biblioteczne mają potencjał, aby przekształcić katalog biblioteki z systemu opartego na wyszukiwaniu i wyświetlaniu rekordu na system wyszukiwania wyników opartych na encjach. Systemy te mogą zapewnić bardziej intuicyjny interfejs użytkownika, podpowiadają scenariusze wyszukiwawcze, jako że użytkownicy poprzez powiązania-linki są kierowani do kolejnych encji.¹² Tak zmodyfikowane katalogi przyczynią się do zwiększania możliwości wyszukiwawczych oraz użyteczności i intuicyjności narzędzi, które umożliwiają dostęp do zasobów bibliotecznych.

Aby skorzystać z komputerowego katalogu bibliotecznego użytkownik nie musi przychodzić do biblioteki, jest on bowiem dostępny w sieci 24h/7, może również zapisać się do biblioteki zdalnie, wypełniając odpowiednią formatkę. Proces ten trwa kilka minut, czytelnik otrzymuje e-mailem link aktywacyjny. Korzystanie z zakładki «Konto» umożliwia zmianę hasła, przeglądanie historii wypożyczeń, zmianę danych osobowych, a nawet dołączenie własnego zdjęcia. Indywidualne konto zabezpieczone hasłem daje możliwość prolongaty wypożyczonej książki, automatycznie generowane są powiadomienia e-mailowe przypominające o upływającym terminie zwrotu księgozbioru lub o przetrzymaniu pozycji. Te usługi służą personifikacji procesu wyszukiwawczego w oparciu o komputerowy katalog zbiorów.

Wiele bibliotek proponuje swoim użytkownikom samoobsługowe urządzenia umożliwiające wypożyczenia i zwroty materiałów bibliotecznych. Self-check umożliwia zarówno samodzielne wypożyczenia, jak i zwroty. W celu wypożyczenia należy zeskanować kod kreskowy z legitymacji studenckiej lub karty bibliotecznej. W ten sposób uzyskuje się dostęp do swojego konta bibliotecznego i możliwość wypożyczenia książki. System automatycznie przesyła informację o wypożyczeniu na konto e-mailowe użytkownika. Innym urządzeniem ułatwiającym zwrot wypożyczonych książek jest wrzutnia umiejscowiona w ogólnodostępnych, otwartych przestrzeniach. Narzędzie to umożliwia dokonywanie samodzielnych zwrotów materiałów bibliotecznych o każdej porze dnia i nocy bez konieczności wizyty w bibliotece. W przyszłości Biblioteka planuje przeorganizowanie magazynów bibliotecznych i przysposobienie zbiorów do wolnego dostępu. Kolejnym etapem będzie zakup wrzutni i self-checka. W ten sposób użytkownicy zyskają bezpośredni dostęp do całości magazynowanych książek, a pracownicy obsługi będą mogli skupić się na działalności informacyjnej.

¹² M. Cichoń, J. Kalinowski, G. Federowicz, *Katalogowanie oparte na encjach*, Rocznik Biblioteki Narodowej 2014, t. 45, s. 151–200.

Prezentacja katalogu w sieci

Bardzo ważnym czynnikiem skłaniającym czytelników do korzystania z usług bibliotecznych jest ich atrakcyjne zaprezentowanie. Trzy pryzmaty patrzenia na jakość i co za tym idzie skuteczność OPAC-u to: interfejs, obraz dokumentu w katalogu i język informacyjno-wyszukiwawczy.¹³ Istotną rolę w postrzeganiu biblioteki ma rozmieszczenie informacji o katalogu, jego dostępność na stronie www oraz rozwiązania graficzne w samym katalogu. Ważna jest kolorystyka, rodzaj i wielkość czcionki, rozmieszczenie zakładki oraz prezentacja wyników wyszukiwawczych. Umieszczenie zakładki do katalogu w reprezentatywnym miejscu strony internetowej przyczyni się do szybkiego dotarcia do informacji o zbiorach biblioteki. Zamieszczone w katalogach dane powinny prezentować się w przejrzysty i czytelny sposób. Interfejs musi umożliwiać bezpośrednie komunikowanie się z systemem i aktywnie wspomagać użytkownika w korzystaniu z jego zasobów i usług.¹⁴

Katalogi biblioteczne są zasadniczym elementem otoczenia informacyjnego bibliotek, świadczą więc o jakości świadczonych usług. Nie bez znaczenia są również dodatkowe możliwości wspomagające proces wyszukiwania. Użytkownicy bibliotek oczekują, że wyszukiwanie informacji o dokumentach w katalogach OPAC będzie przypominać możliwości poszukiwań w dobrze im znanych serwisach internetowych, aplikacjach czy usługach sieciowych. Wzorem jest dla nich wyszukiwarka Google oraz takie serwisy jak: Amazon, YouTube czy Flickr i wdrożone w nich rozwiązania, np. dedykowane forum, ocenianie i tagowanie dokumentów, automatyczne sugestie bazujące na podpowiedziach pochodzących od użytkowników.¹⁵

Biblioteka Główna Politechniki Opolskiej, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom czytelników zastosowała w swoim katalogu jedno okienko wyszukiwawcze oraz wzbogaciła opisy bibliograficzne o skany okładek i spisów treści, zamieściła również przykłady wyszukiwania udostępnione w serwisie internetowym YouTube. Chcąc

¹³ J. Woźniak, *Mój OPAC świadczy o mnie, czyli krótko o ważniejszych aspektach oceny jakości komputerowych katalogów bibliotecznych*, Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej 2002, r. 52, s. 17–23.

¹⁴ I. Swoboda, *OPAC WWW wizytówką biblioteki: ocena jakości katalogów komputerowych małych i średnich bibliotek w Polsce*, Przegląd Biblioteczny 2009, z. 1, s. 16–40.

¹⁵ G. Gmiterek, *Katalogi OPAC «następnej generacji»: charakterystyka, różnorodność i możliwości ich wykorzystania*, W: *Biblioteka, książka, informacja, Internet 2012* : praca zbiorowa pod red. Z. Osińskiego, Lublin 2010, s. 210–218.

zaznajomić czytelników z zasadami wypożyczania księgozbioru do katalogu dołączono zakładkę kierującą do filmu instruktażowego. Prezentacja okładek i spisów treści wydawców, którzy wyrazili zgodę na publikację tych informacji, w znaczny sposób uatrakcyjniła katalog biblioteczny. Kolorowe okładki przyciągają uwagę i zachęcają do wypożyczania księgozbioru, a spisy treści pogłębiają informacje o jego zawartości. Największym udogodnieniem i jednocześnie najbardziej atrakcyjnym sposobem wyszukiwania stało się korzystanie z jednego okienka wyszukiwawczego. Czytelnicy często stosują tę formę budowania zapytań wyszukiwawczych.

Narzędzia wspomagające proces wyszukiwawczy

Katalogi biblioteczne wciąż zmieniają swoją formę i dążą do coraz większych udogodnień. Dyskusje nad nowym, bardziej interaktywnym komputerowym katalogiem bibliotecznym wciąż trwają. Ciekawym zjawiskiem jest zaproponowana w 2005 roku, przez M. Casey'a, koncepcja Library 2.0. W wyniku dyskusji prowadzonych na blogu bibliotekarza powstała lista narzędzi, jakimi powinien charakteryzować się nowy OPAC. Były to wspomniane wcześniej: możliwość wirtualnego zapisywania zakładek – ulubionych, ocenianie (w postaci gwiazdek) przez użytkowników dostępnych dokumentów, opiniowanie (budowanie reputacji) użytkowników, rekomendacje użytkowników, tagowanie, tworzenie list tytułów, z których użytkownik korzystał lub będzie korzystać w przyszłości, dostępność historii wyszukiwania, możliwość wskazywania znajomym ciekawych dokumentów, lista życzeń, subskrypcja treści (agregatory aktualności i RRS), możliwość tworzenia listy kontaktów, przesyłania innym linków do stron z opisem bibliograficznym i innymi dodatkowymi informacjami, społecznościowe kreowanie listy rzeczy do zrobienia, internetowy edytor tekstu (pojedyncze lub wspólne tworzenie notatek i dokumentów), konto email wraz z pojemną skrzynką na korespondencję, funkcja autouzupelniania (podpowiedzi) w trakcie wyszukiwania, dostępność skryptów Greasemonkey (rozszerzenie pozwalające zmienić wygląd stron internetowych).¹⁶

Mając na uwadze potrzeby czytelników, Biblioteka Główna Politechniki Opolskiej również wzbogaciła swoje katalogi o dodatkowe narzędzia wyszukiwawcze. Odnalezienie potrzebnych informacji w rodzimym katalogu bibliotecznym stało się bardziej precyzyjne po wprowadzeniu filtrów, które ograniczają przeszukiwania

¹⁶ G. Gmiterek, *Katalogi OPAC «następnej generacji»: charakterystyka, różnorodność i możliwości ich wykorzystania*, W: *Biblioteka, książka, informacja, Internet 2012* : praca zbiorowa pod red. Z. Osińskiego, Lublin 2010, s. 189–190.

zaawansowane do zakresu lat wydania i dostępności księgozbioru. Zakładka «ustawienia filtrów» pozwala na zawężenie przeszukiwań do wybranych rodzajów zbiorów bibliotecznych, takich jak: książki, czasopisma, multimedia. Włączenie pełnych tekstów publikacji znajdujących się w bazie IBUK Libra i Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej (DBC) znacznie wzbogaciło katalog biblioteczny. Czytelnik ma teraz dostęp nie tylko do danych katalogowych, może korzystać z pełnych tekstów publikacji zawartych w tych bazach.

Bardzo przydatnym narzędziem umożliwiającym dialog pomiędzy użytkownikami jest formularz, który pozwala wysłać znajomemu e-maila z informacją o znalezionym rekordzie. Ważnym zadaniem biblioteki jest również komunikacja z czytelnikami. Swoje opinie na temat biblioteki czytelnicy mogą przekazywać za pomocą ankiety, dostępnej w jednej z zakładki katalogu. Wyniki wypełnionych kwestionariuszy są bardzo szczegółowo analizowane, a propozycje w nich zawarte bierze się pod uwagę dokonując reorganizacji biblioteki.

Kolejnym udogodnieniem zautomatyzowanego katalogu bibliotecznego Biblioteki Politechniki Opolskiej jest możliwość tworzenia zestawień bibliograficznych. Tego typu zestawienia są bardzo dużym ułatwieniem przy tworzeniu bibliografii w trakcie pisania referatów, artykułów oraz pisaniu prac dyplomowych, licencjackich, inżynierskich i magisterskich. Takie zestawienie można tworzyć w dowolnym momencie podczas każdej sesji wyszukiwawczej. Wyszukane rekordy bibliograficzne mogą być zaopatrzone w m.in. streszczenia, opis fizyczny, sygnaturę. Użytkownik sam decyduje jaką postać ma mieć dane zestawienie, oraz w jaki sposób ma być uporządkowany rezultat wyszukiwania: alfabetycznie tytułami, wg wszystkich autorów. Bardzo łatwo jest zaobserwować wymierną korzyść tej funkcji. Czytelnik otrzymuje zestawienie bibliograficzne wydawnictw znajdujących się w bibliotece i może je uzupełnić o dodatkowe pozycje. Takie działanie pozwala uniknąć popełnienia mechanicznych błędów literowych, a przede wszystkim zaoszczędzić czas na samodzielne tworzenie zestawienia. Przekłada się to na wzrost satysfakcji czytelników korzystających z usług biblioteki.

Aby trafniej dobierać wydawnictwa dostępne na rynku wydawniczym, dostosowywać je do potrzeb i wymagań, użytkownikom zaproponowano im współudział w kształtowaniu zbiorów bibliotecznych. E-maile wysyłane poprzez zakładkę «Zaproponuj zakup» trafiają bezpośrednio do pracowników Działu Gromadzenia i Opracowania Zbiorów. Każde zgłoszenie jest weryfikowane pod kątem zgodności z polityką gromadzenia zbiorów biblioteki. Zgłaszane propozycje obejmują

wydawnictwa, których biblioteka nie posiada jeszcze w zbiorach, jak również kolejne wydania oraz dodatkowe egzemplarze poszukiwanych przez użytkownika publikacji. Podanie przez użytkownika danych kontaktowych umożliwia przesłanie informacji zwrotnej na temat możliwości zarezerwowania zakupionej książki, zapytań odnośnie celowości zakupu, ilości egzemplarzy oraz samego rozdysponowania książki do wypożyczalni, czytelnicy lub jednej z bibliotek wydziałowych.

Przydatną funkcjonalnością systemu bibliotecznego BGPO jest zapamiętywanie historii przeszukiwań czytelnika podczas jednej sesji wyszukiwawczej. Czytelnik w każdej chwili ma pełny wgląd w swoje wyszukiwania. Jest to bardzo przydatne przy poszukiwaniu literatury niezbędnej w procesie edukacji i dydaktyki, przy pisaniu prac dyplomowych oraz prac semestralnych.

Aby ułatwić studentom Politechniki Opolskiej proces wyszukiwania zdecydowano się na wyodrębnienie w katalogu komputerowym biblioteki kolekcji tematycznej «literatura do przedmiotu». Zbiór tworzony jest w oparciu o sylabusy do przedmiotów na poszczególnych kierunkach uczelni. Kolekcja ta cieszy się bardzo dużym zainteresowaniem. Student każdego kierunku, ma możliwość zapoznania się wykazem literatury polecanym przez poszczególnych wykładowców. Otrzymane wyniki można sortować wg kryteriów trafności, tytułu i autora.

Zapewniając użytkownikowi dostęp do najnowszych wydań książek pracownicy biblioteki postanowili stworzyć kolekcję tematyczną «Nowości zakupione do biblioteki». Wybierając tę zakładkę czytelnik ma możliwość zapoznania się z włączonymi do zbiorów nowościami wydawniczymi. Co miesiąc lista podlega weryfikacji. Średnio kolekcja liczy około 50-70 vol.

Umieszczenie zakładki prezentującej wydawnictwa Politechniki Opolskiej wpisuje się zarówno w pełnienie funkcji informacyjnej o zbiorach jak i promującej rodzime wydawnictwa. Wybierając okładkę publikacji istnieje możliwość zapoznania się ze spisem treści publikacji oraz przesłanie informacji drogą e-mailową o znalezieniu w zbiorach ciekawej książki, wydanej przez Politechnikę Opolską.

W ramach dostępu do szeroko rozumianego czytelnictwa pozaprogramowego od 2013 roku Biblioteka Politechniki Opolskiej oferuje swoim czytelnikom dostęp do literatury nie tylko technicznej i naukowej. W kolekcji Beletrystyka posiadamy powieści, literaturę science fiction, biografie, dokumenty, literaturę faktu. Wydawnictwa te cieszą

bardzo dużym zainteresowaniem. Znaczny udział w tworzeniu tej kolekcji mają studenci naszej uczelni. Obecnie kolekcja ta liczy 89 tytułów i jest stale powiększana.

Podsumowanie

Rewolucja naukowo-techniczna II połowy XX wieku spowodowała rozwój mikroelektroniki, przyczyniła się do likwidacji bariery czasu i przestrzeni oraz szybkiego przepływu informacji. Biblioteki poprzez umożliwienie jednoczesnego przeszukiwania zasobów wszystkich typów zbiorów: drukowanych, elektronicznych i cyfrowych umożliwiają użytkownikowi łatwy dostęp do tych dokumentów.

Opierając się na badaniach ankietowych przeprowadzonych wśród czytelników korzystających z usług Biblioteki Uczelni Łazarskiego w Warszawie wynika, że katalog biblioteczny wciąż jest głównym i wysoko ocenianym narzędziem wykorzystywanym przez użytkownika. Wśród elementów składających się na ofertę produktowo-usługową biblioteki w ocenie respondentów katalog biblioteczny uplasował się bowiem na drugim miejscu, tuż po możliwości komunikowania się z biblioteką (@, GG, FB)¹⁷.

W 1931 r. Shiyali Ramamrita Ranganathan, matematyk i bibliotekarz z Indii wydał książkę pod tytułem *Five Laws of Library Science*, w której podał 5 praw, według niego najważniejszych w zawodzie bibliotekarza. Są to:

- Książki są po to, by z nich korzystać.
- Daj każdemu czytelnikowi odpowiednią dla niego książkę.
- Każda książka ma swojego czytelnika.
- Oszczędzaj czas czytelnika.
- Biblioteka jest żywym, rozwijającym się organizmem.

Zwłaszcza ostatni postulat najbardziej odzwierciedla fakt, że współczesne biblioteki nieustannie pracują nad formą prezentowania swoich zbiorów, poprawą funkcjonalności systemu komputerowego, jak i możliwościami każdej kolejnej wersji oprogramowania bibliotecznego.

¹⁷ J. Stępień, *Oferta biblioteki a potrzeby i oczekiwania użytkowników. Wnioski z badań*, W: *Biblioteki bez użytkowników...? Diagnoza problemu. V Ogólnopolska Konferencja Naukowa*, Supraśl, 14–16 września 2015, praca zbiorowa, Białystok 2015, s. 135.

Stosowanie nowych standardów katalogowania, rozszerzenie zakresu możliwości wyszukiwawczych w katalogu komputerowym Biblioteki Politechniki Opolskiej np. o możliwość prezentacji innych wydawnictw tego autora, powiązanie wypożyczonych książek z innymi (czytelnicy, którzy pożyczyci X, pożyczyci również Y i Z), czy też wydzielenie ze zbiorów kolekcji zawierającej opisy rozpraw doktorskich stanowi wyzwanie do tworzenia sprzyjających warunków, które mogłyby zachęcić większą grupę użytkowników do korzystania z usług bibliotecznych.

Bibliografia

Bajger M. F., *OPAC 2.0 – co można oczekiwać od użytkownika biblioteki?*, W: *Bibliotekarz 2.0: nowe technologie, nowe wyzwania*, red. nauk. S. Skórka, M. Rogoż, współpr. E. Piotrowska, Kraków 2016, s. 72–83.

Bibliotekarstwo, red. Anna Tokarska, Warszawa 2013, s. 727.

Cichoń M., Kalinowski J., Federowicz G., *Katalogowanie oparte na encjach*, *Rocznik Biblioteki Narodowej 2014, t. 45, s. 151–200.*

Dados D., Tomoszewski R., *Ewolucja katalogów bibliotecznych*, W: *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność*. T. 1, praca zbiorowa pod red. H. Gomińskiej, Poznań 2005, s. 249–250.

Encyklopedia wiedzy o książce, Wrocław 1971, s. 1124–1225.

Gmiterek G., *Katalogi OPAC «następnej generacji»: charakterystyka, różnorodność i możliwości ich wykorzystania*, W: *Biblioteka, książka, informacja, Internet 2012*, praca zbiorowa pod red. Z. Osińskiego, Lublin 2010, s. 210–218.

Grabowska D. M., *Promowanie usług bibliotek naukowych Polskiej Akademii Nauk przez serwisy WWW. Przegląd form i postulaty*, W: *Tradycja i nowoczesność w bibliotece naukowej XXI wieku*, Kraków 2012, s. 61–71.

Grabowska D., *Katalogowanie alfabetyczne zbiorów bibliotecznych: zarys problematyki*, Warszawa 2003, 183 s.

Gromadzka Elżbieta, *Opracowanie nowych rodzajów dokumentów w katalogach bibliotek*. W: *Elektroniczny wizerunek biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2008, s. 147–159.

Hollender H., *Katalog biblioteczny: czarna dziura czy jedyna nadzieja dla profesji?*, *Biuletyn EBIB* [online] 2015, nr 3 (157a), s. 3, [dostęp 24.01. 2017]. Dostępny w: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/342/513>.

Katalogowanie na świecie – serwis Biblioteki Narodowej [online], [dostęp 6.04.2017]. Dostępny w: <http://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/nfs/katalogowanie/katalogowanie-na-swiecie#>.

Kołodziejczyk E., *Działania marketingowe określające centralne miejsce biblioteki w środowisku akademickim*, W: *Biblioteka w czasie, czas w bibliotece. T. 2: Współczesność, materiały konferencyjne*, pod red. S. Wojnarowicz i B. Kasperka, Lublin 2015, s. 51–73.

Koszowska A., *Spółeczny OPAC – nowe trendy. Część 1*, W: *Biblioteka 2.0 : blog społeczności czytelników i bibliotekarzy cyfrowych* [online], [dostęp 23.01.2017]. Dostępny w: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=107>.

Kwiecień S., *Innowacje w bibliotece naukowej – teoria a praktyka*, W: *Bibliotekarz 2.0: nowoczesność na bazie tradycji*, red. nauk. S. Skórka, M. Rogoż, współpr. E. Piotrowska, Kraków 2015, s. 99–111.

Stępień J., *Oferta biblioteki a potrzeby i oczekiwania użytkowników. Wnioski z badań*, W: *Biblioteki bez użytkowników...? Diagnoza problemu*. V Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Supraśl, 14–16 września 2015 : praca zbiorowa, Białystok 2015, s. 125–140.

Swoboda I., *OPAC WWW wizytówką biblioteki: ocena jakości katalogów komputerowych małych i średnich bibliotek w Polsce*, *Przegląd Biblioteczny* 2009, z. 1, s. 16–40.

Wielek-Konopka M., *Standardy katalogowania gwarantem jakości informacji i filarem współpracy w katalogach centralnych*, W: *NUKAT – Autostrada Informacji Cyfrowej* [online]: materiały z konferencji naukowej, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, 18 marca 2013, s. 48, [dostęp 28.03.2017]. Dostępny w: http://autostrada.buw.uw.edu.pl/konferencja/images/nukat_autostrada_informacji_cyfrowej.pdf.

Woźniak J., *Mój OPAC świadczy o mnie, czyli krótko o ważniejszych aspektach oceny jakości komputerowych katalogów bibliotecznych*, *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* 2002, r. 52, s. 17–23.

Karina Fedynszyn
Teresa Glapa

Katalog komputerowy Biblioteki Politechniki Opolskiej jako źródło informacji o zasobach biblioteki oraz forma promocji zbiorów

Streszczenie. Katalog biblioteczny jest przede wszystkim narzędziem umożliwiającym przeszukiwanie i lokalizację zbiorów. Korzystanie z tradycyjnych katalogów kartkowych było dla użytkowników uciążliwe i czasochłonne i dlatego biblioteki decydowały się na zastąpienie ich wersją elektroniczną. Retrokonwersja opisów bibliograficznych i wprowadzenie dodatkowych funkcji wspomagających

proces wyszukiwawczy spowodowało, że przeszukiwanie katalogów jest prostsze i bardziej atrakcyjne dla użytkownika. Wprowadzenie możliwości przeszukiwania zasobów bibliotecznych poprzez jedno okienko wyszukiwawcze w pełni usatysfakcjonowało użytkowników bibliotek, przyzwyczajonych do korzystania z wyszukiwarki Google. Połączenie katalogu z innymi bazami danych lub wzbogacenie o dodatkowe narzędzia ułatwiające proces wyszukiwania może stanowić kluczowe zadanie dla biblioteki. Najważniejszym celem katalogu nadal jednak pozostanie informowanie czytelników o literaturze dostępnej w bibliotece.

Słowa kluczowe: biblioteki, katalogi biblioteczne, promocja zbiorów bibliotecznych, katalogowanie, narzędzia wyszukiwawcze.

Karina Fedynyszyn
Teresa Glapa

Computer Catalog of Library of the Opole University of Technology as a source of information about library resources and collections' promotion

Abstract. The library catalog is primarily a tool for searching and locating collections. Using traditional card catalogs was annoying and time-consuming for the users and therefore the libraries decided to replace them with electronic versions. Retro-conversion of bibliographic descriptions and introduction of additional search support functions have made catalog searching easier and more attractive to the user. Introducing the option to search library resources through a single search box fully satisfied library users accustomed to using Google Search. Linking the catalog to other databases or enriching additional tools to help with the search process can be a key task for the library. However, the most important aim of the catalog will remain, to inform readers about the literature available in the library.

Keywords: libraries, library catalogs, promotion of library collections, cataloging, search tools.

Каріна Фединишин
Тереза Гляпа

Електронний каталог Бібліотеки Опольського технічного університету як джерело інформації про ресурси бібліотеки та засіб промоції фондів

Анотація. Каталог бібліотеки це інструмент пошуку інформації. Він характеризує склад і зміст фондів. Користування традиційними картковими каталогами потребувало великих затрат часу і певних навичок роботи у читачів. Розвиток інформаційних технологій вплинув на впровадження електронних каталогів. Здійснення ретроконверсії бібліографічних описів і використання додаткових пошукових функцій сприяло оптимізації роботи з великими масивами інформації. Створення у електронному каталозі єдиного пошукового вікна наблизило його можливості до звичного для сучасного користувача способу пошуку інформації у Google. Інтеграція каталогу з іншими бібліографічними базами даних бібліотеки і використання нових пошукових інструментів ключове завдання удосконалення вже існуючих каталогів. Метою статті є аналіз промоції бібліотечних зібрань та додаткових інформаційних послуг, які користувач отримує у каталозі Головної бібліотеки Опольського технічного університету.

Ключові слова: бібліотеки, бібліотечні каталоги, промоція бібліотечних зібрань, каталогізація, інструменти пошуку.